

СТАНОВИЩЕ

за труда на Камен Михайлов „БЪЛГАРСКИ/БУЛГАРСКИ ОБРАЗИ В РУСКОЕЗИЧНА СРЕДА“, дисертация за присъждане на научната степен „Доктор на филологическите науки“

Дисертационният труд на Камен Михайлов предлага смела, добре аргументирана и новаторска интерпретация на традиционната за българската литературна историография тема за българо-русите литературни и културни връзки. Изследването е основано на огромен брой добре познати текстове от старата руска книжнина, сюжети и факти с български корен, оставили значителна дира в руското културно съзнание. В същото време вниманието на автора е привлечено и от много творби и проблеми, маргинализирани по една или друга причина от литературната наука и историческите търсения. Някои от анализираните в дисертацията текстове и делото на определени дейци на българщината от различни епохи пък никога не са били обект на научен интерес. Всичко това предпоставя оригиналния и дълбоко приносен характер на труда на Камен Михайлов. Изключително ценно качество на разглежданото изследване е независимият аналитичен подход, демонстриран от автора, който не само не се подчинява на обичайните и набрали инерция с годините представи за българо-русите културни и литературни отношения, но провокира читателското съзнание и предлага свое добре аргументирано тълкуване на историческите и литературните факти.

Идеята да бъде изследвано успоредно функционирането в руска среда на образите на България, българите, българското (свързани с културата по съвременните български зими) и Булгария, булгарите, булгарското (свързано с културата на Велика и Волжко-Камска България) в продължение на внушителен исторически период – от IX до XVIII век, а в някои отношения и през XIX век допълнително усложнява задачата на дисертанта, с която той се справя достойно. За това спомага и добре обмислената авторова стратегия, основана върху прочита на документите, коментирането им и отчитането на съществуващите метакоментари. Дисертантът обговаря и специално разработената от него терминология (особено в областта на използваните етноними – българи, булгари, руотси, росияни и пр.), която подпомага разграничаването на анализираните факти и явления. Структурата на работата (деление на три големи части с разнообразна проблематика и детайлното групиране на глави и рубрики в тях) позволява съчетаването на различни аналитични подходи, характерни за литературоведските изследвания, проучванията на историческото минало и културата като цяло. Дисертацията е снабдена с изчерпателна

библиография, а авторефератът отразява спецификата на проблематиката и представя достатъчно пълно направените изводи.

Камен Михайлов успява да разкрие многопластовостта на образите на България и българското, които функционират в рускоезична среда през вековете. Той подчертава не само добре познатите ни от съществуващата досега научна литература положителни аспекти, но последователно се бори с премълчаванията и извършените подмени от страна на поколения учени на реалните факти и обстоятелства. Дисертантът изважда на показ многобройните отрицателни интерпретации на българското. Той подчертава еволюцията през вековете на една или друга представа, наслагването на образите, стреми се да отчете разликите в руската и българската менталност, самоидентификацията на руси и българи, влиянието на официозните властови сценарии върху интерпретацията на фактите, както в самите текстове, така и в академичните им коментари. Стремежът към обективност в анализа на не винаги приятните факти и води до „сверяване“ на руските интерпретации в съпоставка с други възможни източници и тълкувания.

Особено достойнство на работата е обръщането не само към канонични текстове – богослужебни (Евангелието, молитвата „Отче наш“, Псалтира, жития на светци, съчиненията на отци на църквата и др.) и светски (Симеоновите/Светославовите Изборници, хроники и летописи, исторически повести и др.); научни и исторически трудове в по-ново време, но и към текстове за „широка употреба“ – азбуковници, календари, всякаакъв вид народни книги. Нов за изследванията на българо-руските и руско-българските литературни връзки е анализът на образа на погиналото българско царство в „Повесть о стоянии на Угре“ и употребата му в нов идеологически контекст. Трябва да допълним, че подобен подход се демонстрира от руските книжовници изобщо към сюжети, свързани с падането на Византия, България и Балканите под властта на османците („Повесть о Царьграде“ на Нестор Искандер, „Сказание о Магмет-салтане“ и „Челобитните“ на Иван Пересветов) за постепенното изграждане на новата идеология на централизираната руска държавност и абсолютната царска власт.

Избраният от Камен Михайлов аналитичен подход значително разширява представите за битуващите стереотипни образи на българското в руските земи през вековете. Особено трябва да се подчертава интересният и приносен анализ на популярните руски народни картички („лубок“) с български сюжети (богомилите, първите руски светци от български произход – княгиня Олга, Борис и Глеб, сюжетите за природни бедствия в българските земи и Македония и др.). Обект на задълбочено внимание са и невербалните артефакти - керамика, оръжия и пр. Особен интерес предизвиква представеният в

дисертацията проблем за съдбата на старобългарските книги. Авторът се спира не само на прословутото им христоматийно благодарно приемане, но и на последователното им унищожаване и отсъствието на преписи от средата на XV век насам.

Приносни не само за българската литературна историография са поместените в дисертацията очерци за дейността на Авраамий Български, Григорий Мних, патриарх Йоаким Всеруски. Предложен е нов поглед към дейността и образите в руска среда на Киприян, Гр. Цамблак, Теофилакт, В. Априлов, В. Григорович. Приносен е очеркът, възкресяващ делото на Йохан Щритер.

Голям интерес будят главите, посветени на дейността на братята Софроний и Йоаникий Лихуди, едни от основателите на престижната Славяно-Греко-Латинска академия в Москва, и на „Российская история“ на Михаил Ломоносов, особено в сравнение с „История Славянобългарска“ на Паисий Хилендарски. И ако историкът Ломоносов следва установената с векове практика на руските книжовници да премълщават фактите, сворзани с българското и да ги заместват със „свои“ и да преекспонират руското, преследвайки поставените им идеологически задачи, то филологът Ломоносов, възпитаник на създаденото от братята Лихуди учебно заведение, запазва във високия стил на реформирания от него и канонизиран наново руски литературен език (и във високите жанрове на новата руска литература на XVIII век) старобългаризмите („църковнославянизми“). Този факт трябва да бъде допълнен в анализа на положителната рецепция на българското при евентуална бъдеща печатна публикация на дисертацията, каквато горещо препоръчвам.

Дисертационният труд на Камен Михайлов е дълбоко приносен. Той хвърля нова светлина на познати сюжети и образи, възкресява за научните търсения други, забравени и пренебрегвани през годините по различни причини. Безспорно изказаните от автора тези ще предизвикат оживени дискусии не само в научните среди, които ще доведат до нови дирекции и стремеж да бъде установена истината. Предлагам представения текст за успешна защита.

София,

25. 09. 2012 г.

Доц. д-р Ангелина Вачева